

ΟΔΗΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΟΠΤΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ

ΟΙ ΟΠΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<i>Οπτικές πηγές</i>	Ό,τι εμφανίζεται και αξιοποιείται ως εικόνα (φωτογραφία, γραφιστική δημιουργία, εικαστικό έργο)
<i>Τα είδη των οπτικών πηγών</i>	«Οι οπτικές πηγές, τις τελευταίες ιστορικές περιόδους, πολλαπλασιάζονται διαρκώς και αποτελούν πολύτιμο υλικό για την ανίχνευση και την κατανόηση όψεων του παρελθόντος. Στις οπτικές πηγές κατατάσσεται οτιδήποτε φθάνει μέχρι τις μέρες μας με τη μορφή εικόνας, ανεξάρτητα από την αρχική του μορφή (π.χ. φωτογραφίες, εικόνες, σκίτσα, εικαστικά έργα τέχνης, έντυπες διαφημίσεις, αφίσες, χάρτες, κ.ά.)»
<i>Η φύση και οι δυνατότητες των οπτικών πηγών</i>	«Οι οπτικές πηγές προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για τις αλλαγές του ιστορικού τοπίου και των ανθρώπινων κοινωνιών μέσα στο χρόνο. Αναδεικνύουν τη συνέχεια και την αλλαγή των ανθρώπινων κοινωνιών και αποτιμούν το ιστορικό τοπίο στη μακρά του διάρκεια συνήθειες, προτιμήσεις, τρόπους ζωής, τρόπους ένδυσης και συμπεριφοράς. Η κατανόηση της φύσης των οπτικών πηγών ως ιστορικών ντοκουμέντων εξαρτάται από το δημιουργό τους αλλά είναι ταυτόχρονα και ανεξάρτητη από αυτόν. Οι οπτικές πηγές αποτελούν ουσιαστικά ένα διπλό ντοκουμέντο, δημιούργημα του δημιουργού τους και του θεατή τους.»
<i>Η διδακτική αξιοποίηση των οπτικών πηγών</i>	«Στη διδακτική της ιστορίας, η αξιοποίηση των οπτικών ντοκουμέντων απαιτεί όχι μόνο την παρατήρησή τους αλλά και την ανάγνωσή τους. Η παρατήρησή τους σχετίζεται με μια πρώτη λειτουργία τους, αγνοεί το δημιουργό τους και διαμορφώνει στον παρατηρητή μια εντύπωση. Η ανάγνωσή τους συμπεριλαμβάνει τη σχέση της δημιουργίας με το δημιουργό καθώς και το χρήστη του ντοκουμέντου μέσα από τα ερωτήματα που θέτει σ' αυτό. Τα ερωτήματα αυτά σχετίζονται με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του οπτικού ντοκουμέντου αλλά και το περιεχόμενό του. Η διερεύνηση του περιεχομένου των οπτικών ντοκουμέντων αναφέρεται στην τοποθέτησή τους στον ιστορικό χρόνο και τόπο, στην αναζήτηση ιστορικών πληροφοριών σ' αυτά σε σχέση με το θέμα μελέτης, στη σύγκριση των ιστορικών πληροφοριών με άλλες ιστορικές πληροφορίες από άλλα οπτικά και λοιπά ντοκουμέντα, καθώς και στην υπέρβαση των συγκεκριμένων οπτικών ντοκουμέντων και την εξαγωγή συμπερασμάτων.»
	Ρεπούση, Μ. & Τσιβάς, Α. (επιμ.). Από τα ίχνη στις μαρτυρίες. Η επεξεργασία των ιστορικών πηγών στο μάθημα της ιστορίας, Γράφημα, Θεσσαλονίκη 2011, σ.237

ΟΔΗΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΟΠΤΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ

Α. Παρατηρώ: Η οπτική πηγή με μια ματιά

Ποιο είναι το είδος της οπτικής πηγής;	<ul style="list-style-type: none"> • φωτογραφία: ειδησεογραφική, διαφημιστική-εμπορική, ιδιωτική, δημιουργική/καλλιτεχνική • γραφιστική δημιουργία: αφίσα, έντυπη διαφήμιση, γελοιογραφία, επιστολικό δελτάριο, κόμικ, σχέδιο, γραμματόσημο • εικαστικό έργο: πίνακας ζωγραφικής, έργο χαρακτικής, σκίτσο, κολάζ
Ποιο είναι το θέμα της οπτικής πηγής;	
Τι ξεχωρίζω στην οπτική πηγή;	<ul style="list-style-type: none"> • Πώς είναι οργανωμένη η οπτική πηγή; Υπάρχουν συνοδευτικά στοιχεία, όπως λεζάντες, κορνίζες, διακοσμητικά μοτίβα κτλ; • Ποια σημεία μου προκαλούν εντύπωση από την πρώτη θέαση της οπτικής πηγής; • Σε ποια στοιχεία της οπτικής πηγής εστιάζω το βλέμμα μου και με ποια σειρά; • Ποιες είναι οι πρώτες σκέψεις μου βλέποντας την οπτική πηγή;

Β. Μελετώ: Μελετώ την οπτική πηγή

Μελετώ τα επιμέρους στοιχεία που εμφανίζονται ή εννοούνται από τον/την δημιουργό της πηγής	<ul style="list-style-type: none"> • Εντοπίζω τα έμφυχα και τα άφυχα που περιέχονται στην οπτική πηγή και καταγράφω τα χαρακτηριστικά τους. • Εντοπίζω ενέργειες, στάσεις, εκφράσεις που περιέχονται στην οπτική πηγή και τις καταγράφω. • Καταγράφω λεπτομέρειες (οπτικές και λεκτικές) της οπτικής πηγής που μου κινούν το ενδιαφέρον. • Διακρίνω και σημειώνω σύμβολα και συμβολισμούς, οπτικές ή λεκτικές μεταφορές. • Ποιο είναι το εμφανές λεκτικό μήνυμα; Υπάρχουν ερωτήσεις ή οδηγίες; (στην περίπτωση γραφιστικής δημιουργίας) • Σημειώνω αν υπάρχει λεζάντα, σημείωση ή άλλο ίχνος παρέμβασης στην αρχική οπτική πηγή. • Μελετώ στοιχεία της οπτικής πηγής και περιγράφω το χώρο (φυσικό περιβάλλον, studio, κλειστός χώρος κτλ.) και το χρόνο (ιστορική περίοδος, εποχή του χρόνου, μέρα-νύχτα κτλ.) δημιουργίας της, ιδιαίτερα για τη φωτογραφία. • Σημειώνω αν πρόκειται για τυχαία ή σκηνοθετημένη λήψη και αιτιολογώ σχετικά, ιδιαίτερα για τη φωτογραφία. • Καταγράφω τις σκέψεις μου και τα ερωτήματά μου καθώς μελετώ την οπτική πηγή.
--	---

Γ. Κατανοώ: Κατανοώ την οπτική πηγή

Το ιστορικό πλαίσιο δημιουργίας της οπτικής πηγής	<ul style="list-style-type: none"> • Ποιος είναι ο δημιουργός της οπτικής πηγής; • Πού και πότε δημιουργήθηκε η οπτική πηγή; • Για ποιον λόγο δημιουργήθηκε η οπτική πηγή; • Σε ποιον/ποιους απευθυνόταν ο δημιουργός με τη συγκεκριμένη οπτική πηγή; • Πώς διασώζεται η οπτική πηγή μέχρι σήμερα;
---	---

	<ul style="list-style-type: none"> Πού βρίσκεται η οπτική πηγή; (προσωπικό/δημόσιο αρχείο, ιδιωτική συλλογή, μουσείο κτλ.)
Το ιστορικό πλαίσιο της εποχής	<ul style="list-style-type: none"> Τι γνωρίζουμε για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής στην οποία αναφέρεται η οπτική πηγή, ιδιαίτερα για ζητήματα που σχετίζονται με το θέμα της; Τι είναι διαφορετικό και τι είναι ίδιο με τη σημερινή εποχή; Τι γνωρίζουμε για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής που δημιουργείται η συγκεκριμένη οπτική πηγή;
Ο ρόλος του δημιουργού της οπτικής πηγής	<ul style="list-style-type: none"> Ποια είναι η σχέση του δημιουργού με το θέμα της οπτικής πηγής; Ποια στοιχεία της οπτικής πηγής προβάλλει ο δημιουργός; Με ποιον τρόπο θέλει ο δημιουργός να εστιάσει ο θεατής στην οπτική πηγή; Ο δημιουργός, με τις επιλογές που κάνει, προσπαθεί να πείσει τον θεατή για κάτι; Αιτιολογώ την απάντησή μου. Διακρίνω και σημειώνω στοιχεία μονομέρειας ή προκατάληψης του δημιουργού για το θέμα της οπτικής πηγής. Σημειώνω παραλείψεις και κενά που δυσκολεύουν στην κατανόηση της οπτικής πηγής. Διακρίνω στοιχεία της οπτικής πηγής, τα οποία καταδεικνύουν τον σκοπό του δημιουργού που υπονοείται (υπόρρητος) και δεν εκφράζεται άμεσα; Αν ναι, τα καταγράφω. Σκέφτομαι και σημειώνω αν οι συνθήκες δημιουργίας της οπτικής πηγής επηρέασαν το περιεχόμενό της. Αν ναι, με ποιον τρόπο; Ποιο είναι το μήνυμα του δημιουργού με το συγκεκριμένο έργο του; Πώς μεταδίδει ο δημιουργός το μήνυμά του στον θεατή της οπτικής πηγής;

Δ. Αξιοποιώ: Αξιοποιώ την οπτική πηγή ως ιστορική πηγή

Αξιοποιώ την πηγή για την κατανόηση του ιστορικού θέματος και την απάντηση πιθανών ιστορικών ερωτημάτων	<ul style="list-style-type: none"> Τι γνώριζα και τι περισσότερο έμαθα για το θέμα με την αξιοποίηση της συγκεκριμένης οπτικής πηγής; Αξιολογώ αυτά που έμαθα. Γνωρίζω διαφορετικές απόψεις/θέσεις για το θέμα της οπτικής πηγής; Αν ναι, αιτιολογώ τις διαφοροποιήσεις. Ποιες πληροφορίες αποκομίζω για τις στάσεις, τις αντιλήψεις, τις ιδέες, τις αξίες και τις απόψεις των ανθρώπων την εποχή δημιουργίας της οπτικής πηγής; Είναι αξιόπιστη η οπτική πηγή για το θέμα μελέτης; Αιτιολογώ την απάντησή μου. Είναι χρήσιμη η οπτική πηγή για το θέμα μελέτης; Αιτιολογώ την απάντησή μου. Με ποιον τρόπο μπορώ να αξιοποιήσω την οπτική πηγή; Ποια συναισθήματα δημιουργεί σήμερα η συγκεκριμένη οπτική πηγή; Αποδεχόμαστε τις αξίες και τα μηνύματά της; Εάν κάποιος σήμερα δημιουργούσε μια οπτική πηγή με το ίδιο θέμα, τι θα ήταν όμοιο και τι διαφορετικό;
---	--

- Περιγράψω την οπτική πηγή, χωρίς συναισθηματικές ή προσωπικές αξιολογικές κρίσεις, σε κάποιον που δεν την έχει δει.
- Ποια άλλα τεκμήρια απαιτούνται για την κατανόηση του θέματος της οπτικής πηγής;
- Πού μπορώ να βρω επιπλέον πληροφορίες για τα στοιχεία (έμφυχα και άφυχα) που εμφανίζονται στην οπτική πηγή;
- Επαληθεύω ή/και διαψεύδω στοιχεία της οπτικής πηγής αξιοποιώντας και άλλες ιστορικές πηγές για το θέμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ο οδηγός περιλαμβάνει στοιχεία και παραμέτρους ανάλογων διδακτικών προτάσεων:

- *National Archives and Records Administration:*
<https://www.archives.gov/education/lessons/worksheets/photo.html>
- *Teaching with Documents*, U.S. National Archives and Records Administration:
<https://www.archives.gov/education/lessons>
- *Teacher's Guides and Analysis Tool*, Library of Congress:
<http://www.loc.gov/teachers/usingprimarysources/guides.html>
- *History & Critical Thinking, A Handbook for Using Historical Documents to Improve Students' Thinking Skills in the Secondary Grades*, Wisconsin Historical Society Library-Archives Division:
www.wisconsinhistory.org
- *Learn to work like a historian*, The National Archives:
<http://www.nationalarchives.gov.uk/victorians/viewSection.aspx>
- *Thinking about History*, The Critical Thinking Consortium: <https://tc2.ca/en/creative-collaborative-critical-thinking/resources/thinking-about-history/>
- *Historical Questions to ask about Pictures and Artefacts*, Schools History Project:
<http://www.schoolshistoryproject.co.uk/historical-questions-to-ask-about-pictures-and-artefacts/>
- *Photo Detectives, Investigating photographs as historical sources*, The Scottish Fisheries Museum:
<http://www.scotfishmuseum.org/historic-photographs.php>
- *Crop it*, Teachinghistory.org: <http://teachinghistory.org/teaching-materials/teaching-guides/25697>
- *A language of photography*, PhotoPedagogy: <http://www.photopedagogy.com/graham-clarke.html>
- *Making Sense of Documents*, History Matters: The U.S. Survey Course on the Web:
<http://historymatters.gmu.edu/browse/makesense/>
- *Beyond the Bubble, History Assessments of Thinking (HATs)*, Stanford History Education Group:
<https://sheg.stanford.edu/history-assessments>
- *The Reading Like a Historian curriculum*, Stanford History Education Group:
<https://sheg.stanford.edu/history-lessons>
- *Historical thinking matters*: <http://historicalthinkingmatters.org>
- *HERB, American Social History Project/Center for Media and Learning at The Graduate Center, City University of New York*: <https://herb.ashp.cuny.edu>
- Ρεπούση, Μ. Μαθήματα ιστορίας, Καστανιώτης, Αθήνα 2004
- Ρεπούση, Μ. & Τσιβάς, Α. (επιμ.). Από τα ίχνη στις μαρτυρίες. Η επεξεργασία των ιστορικών πηγών στο μάθημα της ιστορίας, Γράφημα, Θεσσαλονίκη 2011
- Τσιβάς, Α. Η χρήση και η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών στο μάθημα της ιστορίας. Εκπαιδευτικό γλικό για την προσέγγιση του ελληνικού μεταναστευτικού ρεύματος προς τις Η.Π.Α. στο τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, Θεσσαλονίκη 2011